

อุตสาหกรรมข้าวไทยปี 2021 : โอกาสและความท้าทายหลัง COVID-19

24 ธันวาคม 2020

Key summary

- ในปี 2020 การส่งออกข้าวไทยต้องเผชิญแรงกดดันและความท้าทายหลายด้าน ทั้งราคาส่งออกที่พุ่งสูงขึ้นทำให้แข่งขันในตลาดโลกยากขึ้น จากสถานการณ์ภัยแล้งรุนแรงที่ทำให้ปริมาณผลผลิตข้าวลดลงจากปกติ รวมทั้งประเทศผู้นำเข้าข้าวหันไปนำเข้าข้าวจากอินเดียซึ่งราคาต่ำกว่ามากขึ้น นอกจากนี้ ยังได้รับปัจจัยลบจากการแข็งค่าของเงินบาทสะสมในช่วงก่อนหน้า รวมถึงสายพันธุ์ข้าวไทยเริ่มไม่ตอบโจทย์ความนิยมบริโภคข้าวในตลาดโลกที่เปลี่ยนแปลงไป โดย EIC คาดว่า ปริมาณการส่งออกข้าวไทยในปี 2020 จะอยู่ที่ 5.7 ล้านตัน หดตัว -24%YOY
- สำหรับในปี 2021 EIC คาดว่า ปริมาณการส่งออกข้าวไทยจะฟื้นตัวขึ้นมาอยู่ที่ 7.5 ล้านตัน ขยายตัว 31%YOY โดยประเทศผู้นำเข้าข้าวยังคงมีแนวโน้มเพิ่มปริมาณสต็อกข้าวในประเทศ เป็นโอกาสสำหรับการส่งออกข้าวไทย ขณะที่โครงการประกันรายได้ในปี 2020/2021 รวมถึงเงินสนับสนุนค่าบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพผลผลิต ที่ในเบื้องต้นกำหนดที่ 500 บาท/ไร่ จะยังจูงใจให้ชาวนาเพาะปลูกข้าวต่อไป ประกอบกับปริมาณน้ำใช้การได้ในเขื่อนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่หลักในการเพาะปลูกข้าวนาปีปรับตัวสูงขึ้นตั้งแต่เดือนตุลาคม 2020 เป็นต้นมา จะส่งผลให้ปริมาณผลผลิตข้าวเปลือกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ซึ่งอุปทานที่เพิ่มขึ้นนี้ ส่งผลให้ราคาข้าวเปลือกในปี 2021 มีแนวโน้มลดลงจากปีนี้ และทำให้ความสามารถในการแข่งขันด้านราคาส่งออกข้าวไทยกลับมาปรับตัวดีขึ้น
- แม้ปริมาณการส่งออกข้าวไทยในปี 2021 จะมีแนวโน้มฟื้นตัวขึ้นแต่ยังคงอยู่ในระดับต่ำกว่าในอดีตมาก โดย EIC มองว่า ยังมีหลากหลายปัจจัยที่กดดันการส่งออกข้าวไทยในปี 2021 ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นปัจจัยลบต่อเนื่องมาจากปี 2020 ไม่ว่าจะเป็นปริมาณน้ำใช้การได้ในเขื่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในภาคเหนือที่ยังอยู่ในระดับต่ำมากในปัจจุบัน ซึ่งอาจเป็นข้อจำกัดสำหรับการเพาะปลูกข้าวนาปรังในฤดูการผลิตหน้า (ปีการผลิต 2020/2021) รวมไปถึงแนวโน้มการแข็งค่าอย่างต่อเนื่องของเงินบาทในปี 2021 ซึ่งเป็น

ปัจจัยลบที่สำคัญต่อการส่งออกข้าวไทย ยิ่งไปกว่านั้น การวิจัยและพัฒนาสายพันธุ์ข้าวพื้นนุ่มก็ยังคงอาศัยระยะเวลาอีกพอสมควร ซึ่งส่งผลให้ข้าวไทยยังไม่สามารถตอบโจทย์ความต้องการของผูบริโภคข้าวในตลาดโลกที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างทันก่วงที่

- ภายหลังการระบาดของ COVID-19 ความมั่นคงด้านอาหารจะกลายเป็นประเด็นที่ทุกประเทศให้ความสำคัญมากขึ้น โดยประเทศที่ยังพึ่งพาการนำเข้าข้าวเป็นหลัก มีแนวโน้มที่จะลดความเสี่ยงด้วยการกระจายการนำเข้าข้าวจากประเทศผู้ส่งออกหลากหลายมากขึ้น ซึ่งแม้จะส่งผลให้ไทยมีโอกาสส่งออกข้าวไปยังตลาดใหม่ ๆ ได้มากขึ้น แต่ก็เป็นแรงกดดันให้ไทยยังคงต้องพยายามรักษาตลาดส่งออกในปัจจุบันไว้ เนื่องจากประเทศผู้นำเข้าข้าวของไทยอาจลดการพึ่งพาการนำเข้าข้าวจากไทยลง และกระจายการนำเข้าข้าวจากคู่แข่งอย่างอินเดียและเวียดนามมากขึ้น
- ในระยะต่อไป ไทยจะต้องเร่งวิจัยและพัฒนาสายพันธุ์ข้าวให้ตอบโจทย์ตลาดโลก รวมถึงการเพิ่มผลผลิตต่อไร่ (Yield) ของการเพาะปลูกข้าว เพื่อลดต้นทุนการผลิต ด้วยการส่งเสริมให้เกิดการรวมแปลงนาข้าวของเกษตรกรรายย่อย เพื่อให้ได้ประโยชน์จากการประหยัดต่อขนาด และเกิดความคุ้มค่าในการนำ Agritech มาใช้ จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเพาะปลูกข้าว ลดต้นทุนการผลิต รวมถึงลดความผันผวนของปริมาณผลผลิต ซึ่งจะหนุนให้อุตสาหกรรมข้าวไทยเติบโตอย่างยั่งยืน

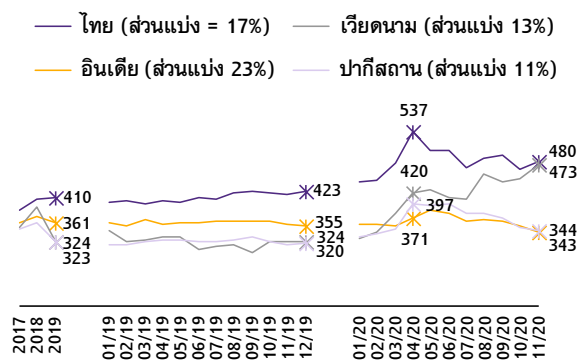
การระบาดของ COVID-19 นับตั้งแต่ต้นปี 2020 ที่ผ่านมา สร้างความผันผวนต่ออุปสงค์และอุปทานข้าวในตลาดโลกอย่างมาก ขณะที่ราคาส่งออกข้าวไทยในปี 2020 ปรับตัวพุ่งสูงขึ้นจากสถานการณ์ภัยแล้งรุนแรง

อุปสรรคด้านการขนส่งข้าวในอินเดียรวมถึงการดำเนินมาตรการจำกัดการส่งออกข้าวชั่วคราวในเดือนเมษายน 2020 ของเวียดนาม กัมพูชา และเมียนมา เพื่อรักษาความมั่นคงด้านอาหารในประเทศท่ามกลางการระบาดของ COVID-19 นับตั้งแต่ต้นปี 2020 ที่ผ่านมา ส่งผลกระทบต่ออุปทานข้าวในตลาดโลก ขณะที่ประเทศผู้นำเข้าข้าวที่สำคัญ อย่างฟิลิปปินส์ รวมถึงประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ เช่น แอฟริกา ตะวันออกกลาง ที่ยังพึ่งพาการนำเข้าข้าวจากต่างประเทศ ก็มีการเร่งนำเข้าข้าวเพื่อเพิ่มปริมาณสต็อกข้าวในประเทศ ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าว ส่งผลให้ราคาส่งออกข้าวในตลาดโลกในช่วงต้นปี 2020 ปรับตัวพุ่งสูงขึ้นมาจากปลายปี 2019 อย่างก้าวกระโดด

ขณะที่ราคาส่งออกข้าวไทยในปี 2020 นั้น ปรับตัวพุ่งสูงขึ้น โดยมีสาเหตุหลักมาจากสถานการณ์ภัยแล้งรุนแรง ส่งผลให้ปริมาณผลผลิตข้าวไทยเสียหายค่อนข้างมาก และ Yield การเพาะปลูกข้าวลดลง โดยในฤดูการผลิตปี 2019/2020 มีปริมาณผลผลิตข้าวเปลือกเหลือเพียง 29 ล้านตัน ลดลงจากปกติที่ปริมาณผลผลิตข้าวเปลือกจะอยู่ที่ราว 32-33 ล้านตัน/ปี ทั้งนี้ราคาส่งออกข้าวของไทย เวียดนาม และปากีสถานในเดือนเมษายน 2020 ขยายตัวในช่วง 21-33% เมื่อเทียบกับระดับราคาในช่วงเดียวกันปีก่อน อีกทั้งยังขยายตัวสูงขึ้นจากราคาในช่วงเดือนธันวาคม 2019 ราว 24-30%

รูปที่ 1 : ส่วนแบ่งตลาดปริมาณส่งออกข้าวปี 2019 และราคาส่งออกข้าวราว 25% ของประเทศผู้ส่งออกข้าวที่สำคัญ

หน่วย : %, ดอลลาร์สหรัฐ/ตัน

ที่มา : การวิเคราะห์โดย EIC จากข้อมูลของ Trade Map และ The Food and Agriculture Organization (FAO)

อย่างไรก็ตาม ราคาส่งออกข้าวของอินเดียขยายตัวในอัตราที่ต่ำกว่าราคาของประเทศผู้ส่งออกข้าวอื่น ๆ โดยในเดือนเมษายน 2020 ขยายตัว 3% เมื่อเทียบกับราคาในเดือนเมษายน 2019 และขยายตัว 5% เมื่อเทียบกับราคาในเดือนธันวาคม 2019 ซึ่งเป็นผลมาจากในฤดูการผลิตปี 2019/2020 มีปริมาณผลผลิตข้าวอินเดียออกสู่ตลาดมาก

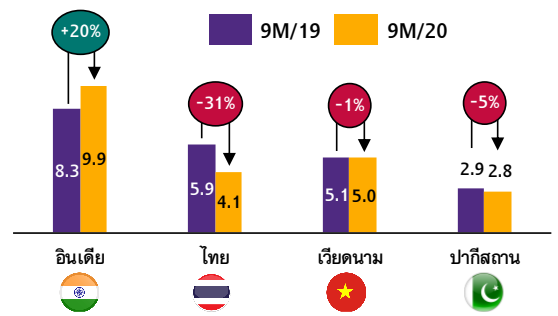
สำหรับในช่วงครึ่งหลังของปี 2020 ราคาส่งออกข้าวของประเทศผู้ส่งออกข้าวส่วนใหญ่เริ่มปรับตัวลดลง หลังจากที่ความผันผวนของอุปสงค์และอุปทานข้าวในตลาดโลกบรรเทาลง โดยความต้องการข้าวในตลาดโลกมีแนวโน้มชะลอลงจากช่วงครึ่งปีแรก ซึ่งส่วนหนึ่งเนื่องจากประเทศผู้นำเข้าข้าวต่าง ๆ มีการกักตุนข้าวในปริมาณที่มากเพียงพอแล้ว ขณะที่อุปทานข้าวในตลาดโลกก็มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ทั้งจากอุปสรรคในการขนส่งข้าวของอินเดีย ที่บรรเทาจากในช่วงต้นปี 2020 ประกอบกับมีปริมาณผลผลิตข้าวไทยเริ่มทยอยออกสู่ตลาดมากขึ้นตั้งแต่เดือนกันยายน 2020 เป็นต้นมา ซึ่งจะส่งผลให้ราคาส่งออกข้าวในตลาดโลกส่วนใหญ่มีแนวโน้มปรับตัวลดลงตามไปด้วย ยกเว้นราคาส่งออกข้าวของเวียดนามที่ยังคงมีแนวโน้มพุ่งสูงขึ้น ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2020 เป็นต้นมา เนื่องจากสถานการณ์น้ำท่วมในประเทศส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อพื้นที่เพาะปลูกข้าวของเวียดนาม

EIC คาดปริมาณการส่งออกข้าวไทยในปี 2020 อยู่ที่ 5.7 ล้านตัน หดตัว -24%YOY แม้ว่าในสถานการณ์

ปกติ ไทยจะมีปริมาณผลผลิตข้าวเพียงพอสำหรับการบริโภคในประเทศ และเหลือเพียงพอสำหรับการส่งออก โดยหากในปี 2020 ไม่มีการผลิตข้าวเลย ปริมาณสต็อกข้าวจะยังเพียงพอสำหรับการบริโภคในประเทศได้นานถึง 5 เดือน แต่สถานการณ์ภัยแล้งรุนแรงในปี 2020 ทำให้ราคาข้าวเปลือกเจ้าเฉลี่ยในเดือนมกราคม-กันยายน 2020 ปรับตัวสูงขึ้นมาอยู่ที่ 9,041 บาท/ตัน หรือขยายตัวถึง 16% จากช่วงเดียวกันของปี 2019 โดยราคาข้าวเปลือกในปี 2020 ที่ปรับตัวสูงขึ้นจากสถานการณ์ภัยแล้งรุนแรงดังกล่าว ส่งผลให้ผู้เล่นในห่วงโซ่อุปทานข้าวไทย ทั้งโรงสี และผู้ส่งออกข้าว มีต้นทุนการรับซื้อข้าวที่เพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย และผลักดันให้ราคาส่งออกข้าวไทยพุ่งสูงขึ้นตามมา ส่งผลให้ศักยภาพการแข่งขันด้านราคาของข้าวไทยลดลง และเสียเปรียบคู่แข่งอื่นในตลาดโลก

รูปที่ 2 : ปริมาณการส่งออกข้าวของประเทศผู้ส่งออกข้าวที่สำคัญ

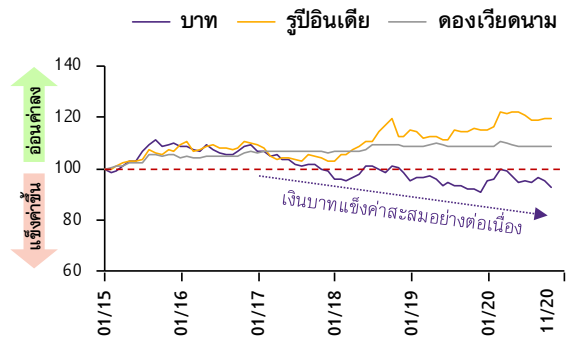
หน่วย : ล้านตัน

ที่มา : การวิเคราะห์โดย EIC จากข้อมูลของ Trade Map และสมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย

รูปที่ 3 : การเปลี่ยนแปลงค่าเงินเทียบกับดอลลาร์สหรัฐ

หน่วย : ดัชนี (มกราคม 2015 = 100)

ที่มา : การวิเคราะห์โดย EIC จากข้อมูลของ Bloomberg

ขณะเดียวกัน ประเทศผู้นำเข้าข้าว ทั้งในภูมิภาคแอฟริกาและตะวันออกกลาง ยังหันไปนำเข้าข้าวจากอินเดียมากขึ้นอีกด้วย เนื่องจากราคาส่งออกข้าวของอินเดียยังอยู่ในระดับต่ำกว่าประเทศผู้ส่งออกข้าวอื่น ๆ โดยในฤดูการผลิตปี 2019/2020 มีปริมาณผลผลิตข้าวอินเดียออกสู่ตลาดมาก ส่งผลให้การส่งออกข้าวของอินเดียสามารถกลับมาฟื้นตัวดีขึ้น หลังจากที่ต้องหยุดชะงักลงชั่วคราวในช่วงต้นปี 2020 จากอุปสรรคในการขนส่งและส่งออกข้าว โดยปริมาณการส่งออกข้าว

ของอินเดียในช่วง 9 เดือนแรกของปี 2020 ขยายตัวสูงถึง 20% จากช่วงเดียวกันของปี 2019 ขณะที่ประเทศผู้ส่งออกข้าวอื่น ๆ รวมทั้งไทย มีปริมาณการส่งออกข้าวที่หดตัว

ในส่วนของปริมาณการส่งออกข้าวไทยที่หดตัวรุนแรงนั้น ส่วนหนึ่งยังเป็นผลมาจากการแข็งค่าสะสมของเงินบาทในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ซึ่งซ้ำเติมให้ข้าวไทยสูญเสียความสามารถในการแข่งขันด้านราคาในตลาดโลก โดยนับตั้งแต่ปี 2017 จนถึง ณ สิ้นเดือนพฤศจิกายน 2020 เงินบาทเทียบกับดอลลาร์สหรัฐ แข็งค่าสะสมอย่างต่อเนื่อง 14% สวนทางกับค่าเงินรูปีอินเดีย และเงินดองเวียดนามเทียบกับดอลลาร์สหรัฐ ที่อ่อนค่าลง 9% และ 2% ตามลำดับ

นอกจากนี้ ปัจจุบันตลาดบริโภคข้าวกลุ่มใหญ่ (Mass consumers) ยังมีแนวโน้มหันมาบริโภคข้าวพื้นนุ่มมากขึ้น เนื่องจากเป็นข้าวที่มีลักษณะเหนียว นุ่ม จากเดิมที่นิยมบริโภคข้าวพื้นแข็ง ซึ่งมีความร่วน แข็งกระด้าง โดยพบว่าเวียดนามสามารถพัฒนาพันธุ์ข้าวพื้นนุ่ม และยกระดับปริมาณผลผลิตข้าวพื้นนุ่มให้เพียงพอต่อการส่งออกได้แล้ว โดยสามารถเจาะตลาดการส่งออกข้าวพื้นนุ่มไปยังจีน ซึ่งเป็นตลาดที่ผู้บริโภคหันมาบริโภคข้าวพื้นนุ่มมากขึ้น ขณะที่การส่งออกข้าวพื้นนุ่มของไทยนั้น มีเพียงข้าวหอมมะลิ และข้าวหอมปทุมธานี ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มข้าวพรีเมียมและเป็นข้าวพื้นนุ่มที่มีการส่งออก แต่ก็ยังมีสัดส่วนปริมาณการส่งออกรวมกันเพียง 15% ของปริมาณการส่งออกข้าวไทยโดยรวมในปี 2019 โดยผลผลิตข้าวและการส่งออกข้าวไทยส่วนใหญ่เป็นข้าวขาว ซึ่งส่วนใหญ่ยังเป็นข้าวพื้นแข็ง โดยมีสัดส่วนปริมาณการส่งออก 44% ของปริมาณการส่งออกข้าวไทยโดยรวมในปี 2019 รองลงมาเป็นข้าวเหนียว ซึ่งมีสัดส่วนปริมาณการส่งออก 29% ของปริมาณการส่งออกข้าวไทยโดยรวมในปี 2019 และที่เหลืออีก 12% เป็นการส่งออกข้าวประเภทอื่น ๆ เช่น ปลายข้าว ข้าวเหนียว ข้าวกล้อง สะท้อนว่าปัจจุบันสายพันธุ์ข้าวไทยยังไม่สามารถตอบโจทย์ความนิยมบริโภคข้าวกลุ่มใหญ่ในตลาดโลกที่เปลี่ยนแปลงไป

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในปี 2020 การส่งออกข้าวไทยต้องเผชิญแรงกดดันและความท้าทายหลายด้าน ทั้งจากราคาส่งออกที่พุ่งสูงขึ้น ทำให้แข่งขันในตลาดโลกยากขึ้น จากสถานการณ์ภัยแล้งรุนแรง ที่ทำให้ปริมาณผลผลิตข้าวลดลงจากปกติ รวมทั้งประเทศผู้นำเข้าข้าวหันไปนำเข้าข้าวจากอินเดีย ซึ่งราคาต่ำกว่ามากขึ้น นอกจากนี้ การส่งออกข้าวของไทยยังได้รับปัจจัยลบจากการแข็งค่าสะสมของเงินบาทในช่วงก่อนหน้า รวมถึงสายพันธุ์ข้าวไทยเริ่มไม่ตอบโจทย์ความนิยมบริโภคข้าวในตลาดโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้ปริมาณการส่งออกข้าวไทยในช่วง 11 เดือนแรกของปี 2020 อยู่ที่ 5.2 ล้านตัน หรือหดตัวสูงถึง -26% จากช่วงเดียวกันของปี 2019

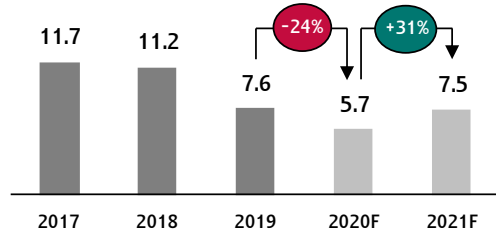
แม้ว่าปริมาณผลผลิตข้าวของไทยจะมีแนวโน้มออกสู่ตลาดมากขึ้นในช่วงไตรมาสสุดท้ายของปี 2020 และราคาส่งออกข้าวไทยมีแนวโน้มปรับตัวลดลงสอดคล้องกับอุปทานที่เพิ่มขึ้น โดยราคาข้าวเปลือกกล้าสุดในเดือนตุลาคม และพฤศจิกายน 2020 ปรับลดลงจากเดือนกันยายน 2020 ถึง -7% และ -12% ตามลำดับ แต่แนวโน้มการแข็งค่าของเงินบาทจะยังคงเป็นปัจจัยกดดันความสามารถในการแข่งขันด้านราคาส่งออกข้าวไทยต่อไปในช่วงที่เหลือของปี 2020 อีกทั้งปัญหาการขาดแคลนตู้คอนเทนเนอร์สำหรับส่งออกสินค้า ยังอาจส่งผลกระทบต่อส่งออกข้าวหอมมะลิไปยังตลาดสหรัฐอเมริกา และจีนอีกด้วย ขณะที่การส่งออกข้าวไปยังตลาดแอฟริกา และเอเชียส่วนใหญ่เป็นการส่งออกแบบใช้เรือเทกอง จึงไม่ได้รับผลกระทบจากปัญหาการขาดแคลนตู้คอนเทนเนอร์ โดย EIC คาดว่า ปริมาณการส่งออกข้าวไทยในปี 2020 จะอยู่ที่ 5.7 ล้านตัน หดตัว -24% จากปี 2019 ซึ่งนับเป็นการหดตัวต่อเนื่องเป็นปีที่ 3 ติดต่อกัน

สำหรับในปี 2021 EIC คาดว่า ปริมาณการส่งออกข้าวไทยจะสามารถฟื้นตัวขึ้นมาอยู่ที่ 7.5

ล้านตัน ขยายตัว 31%YOY โดยความต้องการนำเข้าข้าวในตลาดโลกในปี 2021 ยังคงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากปี 2020 เนื่องจากประเทศผู้นำเข้าข้าวที่สำคัญยังคงมีแนวโน้มต้องการเพิ่มปริมาณสต็อกข้าวในประเทศ จึงเป็นโอกาสสำหรับการส่งออกข้าวไทย

รูปที่ 4 : ปริมาณการส่งออกข้าวไทย

หน่วย : ล้านตัน

ที่มา : การวิเคราะห์โดย EIC จากข้อมูลของกระทรวงพาณิชย์

ขณะที่ความต่อเนื่องของโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในปี 2020/2021 ที่คณะรัฐมนตรีอนุมัติวงเงิน 46,807 ล้านบาท รวมถึงมาตรการค้ำชานาน อย่างเงินสนับสนุนค่าบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพผลผลิต ที่ในเบื้องต้นกำหนดไว้ที่ 500 บาท/ไร่ จะยังจูงใจให้ชาวนายังคงเพาะปลูกข้าวต่อไป ประกอบกับการคาดการณ์ Yield การเพาะปลูกข้าวในปี โดยสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรในฤดูการผลิตปี 2020/2021 อยู่ที่ 416 กิโลกรัม/ไร่ ปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นจากในฤดูการผลิตปี 2019/2020 ซึ่งอยู่ที่ 393 กิโลกรัม/ไร่ โดยส่วนใหญ่เป็นผลมาจากปริมาณน้ำใช้การได้ในเขื่อนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่หลักในการเพาะปลูกข้าวในปี ที่ปรับตัวสูงขึ้นตั้งแต่เดือนตุลาคม 2020 เป็นต้นมา ทำให้มีปริมาณน้ำมากเพียงพอสำหรับเพาะปลูกข้าว และจะส่งผลให้ปริมาณผลผลิตข้าวเปลือกในปีในฤดูการผลิตปี 2020/2021 มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากในฤดูการผลิตปี 2019/2020 ซึ่งอุปทานที่เพิ่มขึ้นนี้ ส่งผลให้ราคาข้าวเปลือกในปี 2021 มีแนวโน้มลดต่ำลงจากปี 2020 และทำให้ความสามารถในการแข่งขันด้านราคาส่งออกข้าวไทยเทียบกับประเทศผู้ส่งออกข้าวอื่น ๆ มีแนวโน้มกลับมาปรับตัวดีขึ้นในปีหน้า

แม้การคาดการณ์ปริมาณการส่งออกข้าวไทยในปี 2021 จะมีแนวโน้มสามารถฟื้นตัวขึ้นได้ แต่ก็ถือว่ายังคงเป็นปริมาณการส่งออกที่อยู่ในระดับต่ำกว่าในอดีตค่อนข้างมาก โดย EIC มองว่า ยังมีหลากหลายปัจจัยที่กดดันการส่งออกข้าวไทยในปี 2021 ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นปัจจัยลบต่อเนื่องมาจากปี 2020 ไม่ว่าจะเป็นปริมาณน้ำใช้การได้ในเขื่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคเหนือ ที่ยังอยู่ในระดับต่ำมากในปัจจุบัน ที่อาจเป็นข้อจำกัดในการเพาะปลูกข้าวปรังในฤดูการผลิตปี 2020/2021 รวมไปถึงแนวโน้มการแข็งค่าอย่างต่อเนื่องของเงินบาทในปี 2021 ยังเป็นปัจจัยลบที่สำคัญต่อการส่งออกข้าวไทย ยิ่งไปกว่านั้น การวิจัยและพัฒนาสายพันธุ์ข้าวพื้นนุ่มก็ยังคงต้องอาศัยระยะเวลาอีกพอสมควร ซึ่งส่งผลให้ข้าวไทยยังไม่สามารถตอบโจทย์ความต้องการของผู้บริโภคข้าวในตลาดโลกที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างทันทั่วถึง

EIC มองว่า ภายหลังจากระบาดของ COVID-19 ความมั่นคงด้านอาหารจะกลายเป็นประเด็นที่ทุกประเทศให้ความสำคัญมากขึ้น โดยประเทศที่มีความสามารถในการเพาะปลูกและส่งออกข้าวอยู่แล้ว จะมีความสำคัญกับการยกระดับประสิทธิภาพการเพาะปลูกข้าวมากยิ่งขึ้น

สอดคล้องกับองค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (The Food and Agriculture Organization : FAO) ที่ได้ระบุถึงความสำคัญของความมั่นคงด้านอาหาร (Food security) ไว้ว่า หลังสถานการณ์การระบาดของ COVID-19 ประเทศต่าง ๆ จำเป็นต้องสร้างความสมดุลระหว่างการส่งเสริมการผลิตอาหารในประเทศ และการดำเนินนโยบายนำเข้าหรือส่งออกอาหาร นอกจากนี้ จะต้องมีการกระจายห่วงโซ่อุปทานการผลิตอาหารในประเทศที่สั้นลง เพื่อลดความเสี่ยงในการเกิด Supply chain disruption มีการกระจายการนำเข้าอาหารจากหลากหลายแหล่ง รวมถึงประเทศผู้ส่งออกอาหารจะต้องให้ความสำคัญกับประเด็นต่าง ๆ เช่น การยกระดับคุณภาพอาหารให้ได้ตามความต้องการของประเทศผู้นำเข้า การมุ่งผลิตอาหารที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ เพื่อรักษาหรือเพิ่มส่วนแบ่งตลาดส่งออกอาหารในตลาดโลกได้ต่อไป

EIC มองว่า หลังสถานการณ์การระบาดของ COVID-19 ประเทศต่าง ๆ มีแนวโน้มกำหนดปริมาณสต็อกข้าวสำรองในประเทศให้เพิ่มสูงขึ้น เพื่อให้เพียงพอสำหรับการบริโภคในประเทศในระยะเวลาที่ยาวนานขึ้น รวมถึงหันมาให้ความสำคัญกับการยกระดับประสิทธิภาพในภาคการเกษตรยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศผู้ส่งออกข้าวที่สำคัญ ทั้งอินเดีย ไทย เวียดนาม ปากีสถาน เมียนมา และกัมพูชา ที่จะยกระดับประสิทธิภาพการเพาะปลูกข้าว เพื่อให้มีปริมาณผลผลิตข้าวมากเพียงพอ ทั้งสำหรับการบริโภคในประเทศ และเหลือสำหรับส่งออก หากเกิดความไม่แน่นอนหรือวิกฤติ เช่นเดียวกับสถานการณ์การระบาดของ COVID-19 ขณะนี้ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันและสร้างรายได้เข้าประเทศ

ตัวอย่างหนึ่งที่น่าสนใจคือ จีน ซึ่งเป็นประเทศผู้นำเข้าข้าวอันดับต้น ๆ ของโลก ที่พยายามลดการพึ่งพาการนำเข้าข้าวจากต่างประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการยกระดับประสิทธิภาพการเพาะปลูกข้าวในประเทศมานานแล้ว ด้วยการพัฒนาพื้นที่การเกษตรมาตรฐานสูง (High-standard farmland) ซึ่งเป็นพื้นที่เพาะปลูกธัญพืชที่มีการบริหารจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังพัฒนาสายพันธุ์ให้ทนทานต่อโรคและแมลงต่าง ๆ และใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตรที่ทันสมัยมาช่วยในการเพาะปลูก ทั้งนี้การระบาดของ COVID-19 ส่งผลให้จีนหันมาให้ความสำคัญกับประเด็นเหล่านี้ยิ่งขึ้น โดยรัฐบาลจีนระบุว่า จะเร่งผลักดันการพัฒนาพื้นที่ High-standard farmland อย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความเชื่อมั่นว่าจะมีอาหารเพียงพอสำหรับการบริโภคในประเทศ และแม้ว่าจะมีการระบาดของ COVID-19 ในจีน แต่ในช่วงครึ่งแรกของปี 2020 จีนก็ยังคงสามารถพัฒนาพื้นที่ High-standard farmland ได้เพิ่มเติมอีก 2.9 ล้านเฮกตาร์ หรือคิดเป็น 55% ของพื้นที่เป้าหมายที่ตั้งไว้ในปี 2020 ว่าจะพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวเพิ่มเติมอีก 5.3 ล้านเฮกตาร์ รวมถึงยังคงเป้าหมายการเพิ่มพื้นที่ High-standard farmland ให้ได้รวม 53 ล้านเฮกตาร์ และ 67 ล้านเฮกตาร์ ภายในปี 2020 และ 2022 ตามลำดับ เพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิตธัญพืชของจีนให้ได้ถึง 500 ล้านตัน

EIC มองว่า การมุ่งรักษาความมั่นคงด้านอาหารในประเทศ ผ่านการยกระดับประสิทธิภาพการเพาะปลูกธัญพืชของจีนดังกล่าว จะส่งผลให้จีนมีผลผลิตข้าวในประเทศเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ และลดการพึ่งพาการนำเข้าข้าวจากประเทศอื่น ๆ ลงในระยะต่อไป โดยพบว่า นับตั้งแต่ปี 2018 เป็นต้นมา ปริมาณการนำเข้าข้าวโดยรวมของจีนลดลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนับเป็นความท้าทายในการส่งออกข้าวไทย ที่อาจสูญเสียตลาดส่งออกข้าวสำคัญอย่างจีนในอนาคต นอกจากนี้ แนวโน้มการส่งออกข้าวของจีนยังมีการเติบโตอย่างก้าวกระโดด โดยในปี 2019 ปริมาณการส่งออกข้าวของจีนอยู่ที่ 2.7 ล้านตัน ขยายตัว 32% จากปีก่อนหน้า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการส่งออกไปยังอียิปต์ รวมถึงตลาดแอฟริกา อย่างโกตดิวัวร์ แคนเมอรูน ไนเจอร์ อีกทั้งยังมีข้าวบางส่วนส่งออกไปยังสาธารณรัฐคองโก โมซัมบิก และเบนิน ซึ่งล้วนเป็นตลาดส่งออกข้าวที่สำคัญของไทย จึงเป็นที่น่าจับตามองว่า หากจีนยังคงมีปริมาณผลผลิตข้าวในประเทศเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ จีนอาจขยับจากคู่ค้ากลายเป็นคู่แข่งในตลาดส่งออกข้าวของไทยได้ในอนาคต

ขณะที่ประเทศอื่น ๆ ก็ยังคงต้องพึ่งพาการนำเข้าข้าวจากต่างประเทศเป็นหลัก มีแนวโน้มลดความเสี่ยงด้วยการกระจายการนำเข้าข้าวจากประเทศผู้ส่งออกข้าวหลากหลายมากขึ้น EIC มองว่า ท่ามกลางการระบาดของ COVID-19 ที่ประเทศผู้นำเข้าข้าวส่วนใหญ่ต้องเร่งเพิ่มปริมาณสต็อกข้าวในประเทศ ประกอบกับอุปสรรคในการนำเข้าข้าว ทั้งราคาข้าวที่ปรับตัวพุ่งสูงขึ้นอย่างก้าวกระโดด รวมถึงปัญหาการขนส่งข้าวที่หยุดชะงักนั้น จะส่งผลให้ประเทศที่ยังต้องพึ่งพิงการนำเข้าข้าวจากต่างประเทศเป็นหลัก มีแนวโน้มพยายามลดความเสี่ยงด้วยการพึ่งพาผลผลิตในประเทศ หรือกระจายการนำเข้าข้าวจากประเทศผู้ส่งออกข้าวหลากหลายมากขึ้น เพื่อลดความเสี่ยงในการพึ่งพิงการนำเข้าข้าวจากประเทศใดประเทศหนึ่งมากเกินไป

แม้สถานการณ์ดังกล่าว จะส่งผลให้ไทยมีโอกาสส่งออกข้าวไปยังตลาดใหม่ ๆ ได้มากขึ้น แต่ในทางกลับกันก็เป็นแรงกดดันให้ไทยยังคงต้องพยายามรักษาตลาดส่งออกข้าวในปัจจุบันเอาไว้ โดยการแข่งขันในตลาดข้าวโลกที่มีแนวโน้มรุนแรงขึ้น อาจส่งผลให้ไทยสูญเสียตลาดส่งออกหลัก อย่างแอฟริกาใต้ และประเทศในภูมิภาคแอฟริกา เช่น เบนิน แคนเมอรูน

ซึ่งปัจจุบันนำเข้าข้าวหนึ่งจากไทยเป็นหลัก โดยประเทศเหล่านี้อาจพยายามลดความเสี่ยงด้านการขาดแคลนอาหารที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต ด้วยการลดการพึ่งพาการนำเข้าข้าวหนึ่งจากไทยลง และหันมากระจายการนำเข้าข้าวจากประเทศผู้ส่งออกข้าวหลากหลายมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คู่แข่งที่สำคัญอย่างอินเดีย และเวียดนาม

สำหรับในระยะต่อไป ไทยจะต้องเร่งวิจัยและพัฒนาสายพันธุ์ข้าวให้ตอบโจทย์ความต้องการในตลาดโลก

รวมถึงการเพิ่ม Yield การเพาะปลูกข้าว เพื่อลดต้นทุนการผลิต EIC มองว่า การที่ไทยจะสามารถกลับมาเพิ่มปริมาณและมูลค่าการส่งออกข้าวในระยะข้างหน้าได้นั้น จะต้องเร่งวิจัยและพัฒนาสายพันธุ์ข้าวให้มีความหลากหลายตอบโจทย์ความต้องการของผู้บริโภคข้าวในตลาดโลกที่เปลี่ยนแปลงไป โดยพบว่า ตลาดบริโภคข้าวกลุ่มใหญ่ของโลก ซึ่งเป็นตลาดที่มีการแข่งขันด้านราคา มีแนวโน้มหันมาบริโภคข้าวพื้นนุ่มมากขึ้น ไทยจึงต้องเร่งพัฒนาสายพันธุ์ข้าวพื้นนุ่มให้มีคุณภาพ แข็งแรงทนทาน มีอายุการเก็บเกี่ยวที่สั้นลง และยกระดับประสิทธิภาพการเพาะปลูกให้มีปริมาณผลผลิตมากเพียงพอสำหรับการส่งออก ในระดับต้นทุนการเพาะปลูกที่ต่ำ เพื่อให้ข้าวพื้นนุ่มไทยสามารถแข่งขันด้านราคากับประเทศผู้ส่งออกข้าวอื่น ๆ ได้

นอกจากนี้ ต้นทุนการผลิตข้าวไทยยังสูงกว่าอินเดีย และเวียดนามค่อนข้างมาก โดยมีสาเหตุหลักมาจาก Yield การเพาะปลูกข้าวไทยที่ยังต่ำ ส่งผลให้ราคาส่งออกข้าวไทยยังสูงกว่าราคาส่งออกข้าวของอินเดีย และเวียดนาม ประกอบกับในบางฤดูการผลิต ผลผลิตข้าวไทยยังได้รับความเสียหายจากสถานการณ์ภัยแล้ง หรือน้ำท่วม จึงส่งผลให้ปริมาณผลผลิตข้าวไทย และราคาส่งออกข้าวไทยมีความผันผวนค่อนข้างมากด้วยเช่นกัน ดังนั้น การบริหารจัดการน้ำเพื่อการเพาะปลูกข้าวจึงเป็นประเด็นเร่งด่วนที่ภาครัฐจำเป็นต้องให้ความสำคัญ รวมถึงการเพิ่ม Yield การเพาะปลูกข้าว เพื่อลดต้นทุนการผลิตด้วยการส่งเสริมให้เกิดการรวมแปลงนาข้าวของเกษตรกรรายย่อยเพื่อให้ได้ประโยชน์จากการประหยัดต่อขนาด และเกิดความคุ้มค่าในการนำ Agritech มาใช้ จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเพาะปลูกข้าว ลดต้นทุนการผลิต รวมถึงลดความผันผวนของปริมาณผลผลิต โดยนอกจากจะส่งผลให้ไทยสามารถรักษาความมั่นคงด้านอาหารในประเทศไว้ได้แล้ว ยังส่งผลให้ไทยไม่สูญเสียโอกาสในการส่งออกข้าวในช่วงที่ตลาดโลกมีความต้องการเพิ่มสูงขึ้น และช่วยเพิ่มความสามารถในการแข่งขันด้านราคาส่งออกข้าวไทย ซึ่งจะหนุนให้อุตสาหกรรมข้าวไทยเติบโตอย่างยั่งยืน

ทั้งนี้หลังสถานการณ์การระบาดของ COVID-19 ผู้บริโภคมีแนวโน้มให้ความสำคัญกับการบริโภคอย่างใส่ใจสุขภาพ และให้ความสำคัญกับความปลอดภัยของอาหารมากขึ้น EIC มองว่า เป็นโอกาสขยายตลาดการส่งออกข้าวพรีเมียมของไทย โดยนอกจากการนำเสนอข้าวทางเลือกเพื่อสุขภาพ เช่น ข้าวกล้อง ข้าวออร์แกนิก ข้าวดัชนีน้ำตาลต่ำแล้ว ผู้ส่งออกข้าวไทยอาจพิจารณาระบบการตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability) มาใช้ เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคในการตรวจสอบแหล่งที่มาของข้าวย้อนกลับได้ตลอดทั้งห่วงโซ่อุปทาน สอดรับกับแนวโน้มที่ผู้บริโภคหันมาให้ความสำคัญกับความปลอดภัยของอาหารมากขึ้น

บทวิเคราะห์จาก... <https://www.scbeic.com/th/detail/product/7294>

ผู้เขียนบทวิเคราะห์ : กัญญารัตน์ กาญจนวิสุทธิ (kanyarat.kanjanavisut@scb.co.th)

นักวิเคราะห์อาวุโส

Economic Intelligence Center (EIC)

ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)

EIC Online: www.scbeic.com

Line: @scbeic

Disclaimer: The information contained in this report has been obtained from sources believed to be reliable. However, neither we nor any of our respective affiliates, employees or representatives make any representation or warranty, express or implied, as to the accuracy or completeness of any of the information contained in this report, and we and our respective affiliates, employees or representatives expressly disclaim any and all liability relating to or resulting from the use of this report or such information by the recipient or other persons in whatever manner. Any opinions presented herein represent our subjective views and our current estimates and judgments based on various assumptions that may be subject to change without notice, and may not prove to be correct. This report is for the recipient's information only. It does not represent or constitute any advice, offer, recommendation, or solicitation by us and should not be relied upon as such. We, or any of our associates, may also have an interest in the companies mentioned herein.